

## Urte amaieraren uzta oparoa

Irailaren erdialdean *Berria*-n argitaratutako atikuluaren arabera, argitaletxeetako labeetan urte amaierarako uzta berria ari da egosten. Denetara, 11 nobela, 5 ipuin bilduma, 5 liburu poesia, 10 saiakera eta kronika edo lekukotasuna adieraziz beste 3 liburu gehiago plazaratuko dira. Boteprontoan, genero aniztasuna dugu aipagarriena, literaturgintzaren osasunaren seinale.

Antzerkiak oraindik segitzen du marierrauskina izaten, baina testu originalen ezean, bestelako testu literarioetara jotzen ikasi du antza (*Ai ama!* eta *Kutsidazu bidea, Isabel*), eta badirudi bide hori emankorra izan daitekeela.

Argitaratuko duten egileei begiratzuz ere, aniztasuna dugu nagusi. Idazle aritu eta adituen ondoan (B. Atxaga, E. Jimenez, F. Juaristi, J. Arretxe, J.L. Davant, J. Azkona, P. Aristi, P. Iturregi, P. Ezkiaga, K. del Olmo, J.M. Etxebarria, J.R. Madariaga...), hasi berriak edo ezezagunak diren idazle andana azalduko da (Gonzalo Etxague, Sonia Gonzalez, Aitziber Etxeberria, Iñaki Irasizabal, Mikel Peruarena, Belen Altuna...). Bestalde, oraindik «gaztetzat» jotzen diren idazleak ekin ekiten diotela erakusten ari dira, titulu kopuru dezentea baitute dagoeneko, hala nola Xabier Etxaniz Rojo eta Jasone Osorok.

Saiakerak azken urteetan hartu duen indarra kopuruan ez ezik, egileen prestutasunean ere nozi daiteke. Irrikitan gaude irakurtzeko Markos Zapiain, Jose Inazio Basterretxea, Karlos Linazasoro, Koldo Zuazo, Luis Haranburu-Altuna, Gotzon Garate, Patxi Salaberri eta Ignazio Aiestaranek, besteak beste, esateko daukatena.

Lekukotasunak eta kronikak agertzen dituzten liburuak ere gero eta sarriago izaten dira, genero aniztasunari dagokiola normaltasunera hurbiltzen ari garelako seinale.

Uste baino lehen abendua helduko da eta berarekin Durango, eta orduan gure gabeziez eta akatsez ohartuko

gara, urtero legez, normaltasunean aurrera egin arren zertan hobetu badugulako oraindik. Baina zalantzarik ez dago ekoiztu ekoizten dela, industriagintza indartuz doala, eta merkatua sendotzen ari dela. Irakurzaletasuna bultzatzea dugu orain erronka nagusia.

Irakurle kopurua gehitzeko formula magikorik ez dago. Zapiaren lau izkinetan nork beraren korapiloa lotu beharko du, elkarren artean zapiari forma eman ahal diezaiozun: egileek originalen kalitatea eskaini beharko dute; irakaskuntzak, euskaldun kopurua handitu eta berauei motibazioa sorrararazi; erakundeek, prestigiatzeko kanpainak antolatu, eta hedabideek (baita erdaldunek ere) komertzializazioa mimatu beharko dute.

## Zergatik idatzi?

Ziklikoki azaltzen da galdera: zergatik idatzi? Zertarako idatzi? Arestian plazaratu da berriz ere (edo kazetariak plazararazi dute) kezka hau idazle batzuen artean. Uda honetan galderari erantzuna ematen irakurri diegu Darriussecq idazle gazteari, Anjel Lertxundi, Ramon Saizarbitoria, Harkaitz Cano, Iñaki Irazu eta Unai Elorriagari; eta Ur Apalategik ere gaia aipatu du Christine Angot-i buruz egindako iruzkinean. Zergatik idatzi?

Darriussecqek kazetariari diotso literaturgintza berarentzat ez dela obsesioa, lana dela. Ofizioa aldarrikatzen du, baina ondorengo adierazpen guztiek kontraesan egiten dute aldarrikapen hotz eta profesionalzalea. Gaiak nola aukeratu dituen, hizkuntza eta herri ahanztuekiko duen ardura, hurrengo liburura hurbiltzeko modua gertuago daude obsesiotik hausnarketa hotzetik baino.

Harkaitz Cano, Iñaki Irazu eta Unai Elorriagak esan berri digute literatura egitea jolasa dutela, egite jolastaria, eta transzendentzia uxatu nahi dute. Ramon Saizarbitoria, ordea —historian izan diren idazle handiekin bat eginenez—, egiaz mintzatzen da *Hitz lau* liburuan: «Egoera guztietan, [idazleak] egia aldarrikatzea du eginkizun, bere egia noski, baieztapenak erakar ditzakeen ondorioak da-

karzkiela». Eta egiarekiko antzeko konpromisoa agertzen dute Xabier Lete eta Anjel Lertxundik aipatu liburuan.

Lertxundik, gainera *Kalegats* aldizkarian diosku:

oso garbi ikusten dut literaturarekin zerbait espresatu nahi dudala, ez dela gozamen hutsa. Munduaren ikuspegi bat transmititu nahi dut, gauzak nola ikusten ditudan. Pentsamendua ez da berez existitzen. Existitzen da berbalizatzen duzunean. Eta hor jartzen ez duzun arte, ez da. Eta kaosa ordenatzeko modu bat da hizkuntza.

Azkenik, Ur Apalategi mesfidati azaltzen da Christine Angoten egiatzko motibazioaz nobela idaztean. Ez du argi ikusten neurosiaren agerpen hutsa egiten duen bere liburuetan, edo ez ote den modernitate literarioaren kodeak ezagutzen dituen idazle maltzuraren adarjotzea. Beste modu batera esanda, Angoten kasuan literatura ariketa kartartikoa den edo ariketa literario hutsala. Edonola ere, instrumentalismoa, egia bilatzetik urrun dagoen joera alegia.

Zergatik idatzi? «Maita nazaten», esaten dute idazle askok. Nabari da gizonezko idazleak direla. Erantzun maskulinoa da. Emakume idazleek ez dute inguruko maitasuna bermatzen jendaurrera plazaratzen direnean. Inguuru-inguruko errefusa errazago bereganatuko dute haien mirespena baino. Edo mirespen eta errefusa dosi berean, edo ez bata eta ez bestea, baizik eta hutsunez janzten den misoginia makilatua. «Maite dezatela» baldin badu helburua, emakumeak errazago du beste edozein egintza mota aukeratzea, eremu pribatukoa ahalean, plaza publikoan agertu ordez.

## **Frustrazioaren belaunaldia**

«Frustrazioaren literatur belaunaldiaz» tituluko bi artikuluko plazaratu zituen Iban Zalduak *Berria* egunkarian iraillean. Zaldua gaiarekin bueltaka dabil aspaldian, baina bera ez da bakarra. Beste idazle batzuen izenak ere azaldu zituen artikuluetan, kezka bera dutelakoan; horien artean Jon Alonsorena, eta hark *Argia*-n idatzitako «Tropela» artikulua.

Gaia interesgarria da eta Zalduak ongi azaldu du kontua. Belaunaldi frustratua da (edo «galdua», berak dioenez) 31 eta 49 urte artean dagoena. Bi belaunaldiren artean harapatuta gelditu da: aurreko belaunaldiak (Hasier Etxeberriak elkarrizketa liburuan bildu dituen bost idazleek eta garaikoeek osatuta) kalitate dudagabekoa izan du, protagonismo handia dauka eta, gainera, ez dio argitaratzeari utzi nahiz hurrengo belaunaldia jada merkatuan egon. Hurrengo belaunaldiak, ordea, aukera eta baliabide handiagoak izan ditu, merkatuaren legeari hobeto eutsi dio eta, agian, «'gazteena' [belaunaldia] arma hobetuz hornituta heldu da joko-zelaira». Belaunaldi galdua, beraz, tenazaren bi ahoek hartu dute tartean, eta «merezi zuen lekua eta arrakasta lortu ez izanaren sentipen orokortua» dauka.

Frustrazioa. Frustrazioa dugu, hain zuzen ere, ikusi berri dugun Julio Medem-en *Euskal Pilota. Larrua hariaren kontra* dokumentalaren lelo aipatuena. Elkarizketatuei proiektua azaldu zienean (2002ko maiatzean), frustrazioa aipatzen zuen Julio Medemek hamar orriko gidoian: frustrazioa izan zela dokumentala egitera bultzatu zuen sentipen indartsuena.

Frustrazio hori beste askorengan ere topatu du antza, dokumentalaren amaieran pertsonaia askok une batean edo bestean «frustrazioa» esandako fotogramak bildu baititu Medemek, *collage* arin eta obsesibo batean, epilogo gisa.

Bi ezberdintasun daude atikuluaren eta dokumentalaren artean: a) artikulua literatur belaunaldi batek sentituri-ko frustrazioaz ari da, 31-49 urteen artean dauden sortzailleenaz —urte tarte laburra finean—, b) dokumentalak, aldiz, politikak eragindako frustrazio sentimendu orokortua agertu du. Belaunaldi hau 41 eta 69 urteen artean kokatzen da, hau da, Francoren azken urteak kontzienteki bizi eta, ondorengo garai itxaropentsuak ezagutu ondoren, gaur egungo egoera bizitzea egokitu zaien belaunaldia.

Batzuen eta besteen frustraziorako arrazoiak ez dira berberak. Egileak kexu dira oharkabe pasatu direlako letretatik («jadanik nahikoa ez denean, inolaz ere, eroketa-zerrenda euskaraz idaztea euskal literaturaren historiaren orrialde geroz eta estuagoetara pasatzeko... Parnasorik ez,

oraingoz behintzat, tropelekoontzat»). Politikarekiko frustrazioa sentitzen dutenek, ordea, estatuarekiko gataska konpongabea aipatzen dute, eta trantsizioan konpondu ez ezik, azken urteetan gaiztotu egin dela nozitzen dute. Ongi begiratuta, lotura handia topa daiteke bata eta bestearen artean. Frankismoaren amaierak espektatibak sorrarazi zituen eremu batean baino gehiagotan, eta espektatibak ez ziren bete, ez pertsonalak ezta kolektiboak ere, frustrazioa eraginez.

Tamalez, kexu diren idazle askotxo frustrazio bikoitza sentitzeko adin-esparruan daude kokatuta. Espektatiba guztiak (pribatuak eta kolektiboak) zapuztuta ikusi dituzte.

Jon Alonsok berak dioenez,

gaur egungo sistema politiko osoa eraiki dela gure asmoen frustrazioaren gainean, hau da, gaur egun Estatu honetan demokrazia-molde hau bideragarria izateko, ezinbestekoa dela, edo ezinbestekoa jotzen dutela euskal nazionalismoaren helburu historikoak sekula ere errealtate bihur ez daitezela. Metodoak edozein izanda ere. Hori da demokrazia honen gezur handia, sekula agertzea edo inork salatzea nahi ez dutena. Eta kontuz, horrekin ez dut esan nahi eta ez naiz esaten ari errotiko injustizia horri biolentziaz erantzutea zilegi iruditzen zaidanik, are gutxiago komenigarri. («Abertzaleen presentzia agertu nahi izan dut», *Deia*, 2003-11-02).

Frustrazio biek erlazioa duten neurrian, pentsa genezake bata osatuz gero, bestea ere gozotu litekeela. Gauza bat, behintzat, dudaezina da: egoera politikoak eragin zuzena eta argia du sormen literarioan. Orain arte ez diogu gaiari behar bezala heldu. Bakar-bakarrik zenbatu dugu zenbat nobela edo poematan azaltzen den gataska politikoa; zenbatek aipatzen duten gaia beren idazlanetan; zenbatek altxatu duten «akta» Euskal Herriaren egoera politiko-militarraz, notarioak bailiren. Baina ez dugu aztertu gatazkaren egunerokotasunak sortzaileen gogoan duen eragina. Eta horretaz, luze mintza liteke; luze mintza litezke giro itogarrian sormenari eutsi nahi diotenak.¶